

УДК 81'25:81'255.4

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДЕТЕРМІНАНТИ ПИТАЛЬНИХ ЗА СТРУКТУРОЮ РЕЧЕНЬ ІЗ НЕІНТЕРОГАТИВНОЮ СЕМАНТИКОЮ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНО-АКАДЕМІЧНОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА КИТАЙСЬКОЇ МОВ)

Попова О.В., д. пед. н., доцент,
декан факультету іноземних мов

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

Стаття присвячена проблемі відтворення неінтерогативної комунікативної імплементації питальних за структурою речень граматичними засобами у контексті перекладу українськомовної офіційно-академічної кореспонденції англійською та китайською мовами. У дослідженні визначено поняття «неінтерогативна семантика», «неінтерогативна конструкція», «комунікативна неінтерогативна семантика»; здійснено класифікацію питальних речень за критерієм «комунікативна неінтерогативна семантика».

Ключові слова: комунікативна семантика, питальні (інтерогативні) речення, неінтерогативна конструкція, українська мова, англійська мова, китайська мова.

Статья посвящена проблеме воссоздания неинтерогативной коммуникативной имплементации вопросительных по структуре предложений грамматическими способами в контексте перевода украинской официально-деловой корреспонденции на английский и китайский языки. В исследовании даны определения понятий «неинтерогативная семантика», «коммуникативная неинтерогативная семантика», «неинтерогативная конструкция», «вопросительное предложение»; подана классификация вопросительных предложений по критерию «коммуникативная неинтерогативная семантика».

Ключевые слова: коммуникативная семантика, вопросительные (интерогативные) предложения, неинтерогативная конструкция, украинский язык, английский язык, китайский язык.

Popova O.V. REPRODUCTION MEANS OF COMMUNICATIVE SEMANTICS WHILE TRANSLATING GRAMMATICALLY INTERROGATIVE SENTENCES WITH A NON-INTERROGATIVE DETERMINANT WITHIN THE CONTEXT OF OFFICIAL ACADEMIC CORRESPONDENCE (ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN, ENGLISH AND CHINESE LANGUAGES)

The article is devoted to the problem of reproducing non-interrogative communicative implementation while translating grammatically interrogative sentences (questions) from Ukrainian into English and Chinese within the context of official academic correspondence. The notions "non-interrogative semantics", "non-interrogative construction", "communicative non-interrogative semantics" are defined in the research; the classification of interrogative sentences according to the criteria "communicative non-interrogative semantics" is specified.

Key words: communicative semantics, interrogative sentences, non-interrogative construction, Ukrainian, English, Chinese.

Постановка проблеми. Сутність перекладацької діяльності, незалежно від мовної пари, у межах якої здійснюється переклад, полягає у врахуванні багатьох чинників лінгвістичного й екстралінгвістичного планів, зокрема: рівня термінологічного «навантаження» тексту оригіналу за галузевим спрямуванням, композиційних особливостей репрезентації текстової інформації, граматичних аспектів маніфестації змісту, наявності / відсутності необхідності використання технічних засобів під час здійснення перекладу, вмінь і навичок перекладача розкривати авторський намір через адекватне декодування семантики стилістичних прийомів і виражальних засобів тощо. Серед найважливіших стратегічних детермінантів реалізації перекладу виокрем-

люємо такі: дискурсивна маркованість тексту і роль граматичних засобів в оформленні лексичної компоненти тексту/дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності та структури феноменів «дискурс» і «текст» було присвячено чимало праць вітчизняних (Ф. Бацевич, І. Бехта, І. Дерік, Н. Жмаєва, Т. Корольова, О. Селіванова та ін.) та зарубіжних (А.-Ж. Греймас, Т. ван Дейк, О. Кубрякова, Ж. Курте, П. Серію, Г. Слишкін, М. Фуко, Ю. Хабермас та ін.) учених. Проте, трактування науковцями окремих споріднених аспектів дискурсу і тексту є дискусійними, наприклад думка стосовно наявності / відсутності адресата й адресанта в контексті репрезентованої інформації, форми-фрейму її подання тощо.

Контентний спектр дискурсу широкий, що зумовлює розробку більш детальної класифікації дискурсу залежно від сфери його реалізації.

Постановка завдання. Граматичні аспекти у традиційній лінгвістиці скорельовано з морфологією й синтаксисом, що маніфестується на рівнях словосполучення та речення. Лінгвісти (О. Карпенко, О. Кабиш, І. Клименко, С. Шевчук та ін.) класифікують речення за метою висловлювання думки, емоційним забарвленням, структурою. За метою висловлювання (функцією) речення поділяються на розповідні, питальні та спонукальні [11]. Зауважимо, що питання співвідношення структури речення із комунікативною семантикою в контексті різних дискурсів залишилося поза увагою науковців. Нагальна потреба в комплексному опрацюванні означених аспектів сформувала передумови для різнопланового вивчення граматико-комунікативного формату функціонування офіційного академічного дискурсу в межах неспоріднених мов.

Водночас лінгвістичні аспекти передання питальних за структурою речень з неінтерогативною семантикою в контексті перекладу офіційно-академічної кореспонденції (на матеріалі української, англійської та китайської мов) не були предметом дослідження вітчизняних науковців.

Актуальність дослідження зумовлена семантико-граматичним вектором реалізації перекладу офіційної академічної кореспонденції з української мови англійською / китайською, зокрема інтерогативних конструкцій / речень. **Метою** статті є виявлення засобів відтворення неінтерогативної комунікативної імплементації питальних за структурою речень граматичними засобами у контексті перекладу українськомовної офіційно-академічної кореспонденції англійською / китайською мовою, що передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) визначити поняття «неінтерогативна семантика», «комунікативна неінтерогативна семантика», «неінтерогативна конструкція»;
- 2) класифікувати питальні речення.

Отже, матеріалом дослідження виступили українськомовні взірці академічно-офіційної кореспонденції (службові листи) в межах міжнародної діяльності закладів освіти та їх варіанти перекладу англійською / китайською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лексикографічних та енцикло-

педичних джерелах феномен «семантика» (від грецького слова $\sigma\eta\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ (семантікос), «значимий») переважно асоційовано з лексикологією ($\sigma\eta\mu\alpha\acute{\iota}\nu\omega$ (семаіно), «значити, вказувати»): значенням слів і їх складових частин, словосполучень і фразеологізмів; із символізмом знаків ($\sigma\eta\mu\alpha$ (сема) «знак, позначка, символ»): символами, зображеннями, ієрогліфами, клинописними знаками, кодовими знаками та символічними зображеннями в астрономії, правилами дорожнього руху, значками в інтернеті тощо [7].

І.О. Бодуен де Куртене визначає семантику як науку «про значення слів, тобто про поєднання мовних і немовних уявлень» [2], визнає семантичний зміст основоположним у мові, у межах якої немовні уявлення актуалізуються мовними засобами.

Питання семантики висвітлювалися в працях нормативно-стилістичного плану і в працях про мову окремих письменників або жанрів (І. Білодід, В. Ващенко, А. Коваль, М. Левицький, М. Сулима, Б. Ткаченко, І. Троян, І. Чердиченко та ін.), а саме діалектології, синтаксису авторів художнього твору, історичним та культурологічним аспектам літературної української мови.

Поряд із традиційною лексичною семантикою, що займається вивченням значень окремих слів чи груп слів у процесі їхнього функціонування та історичного розвитку, Л. Васильєв виокремлює її нові напрямки: структурна семантика, інтерпретуюча семантика, породжувальна семантика, концептуальна семантика, комунікативна семантика, психолінгвістична семантика тощо [3].

Прикладне поле маніфестації семантики охопило такі сфери: структурна семантика (Т. Булигіна, І. Гальперін, П. Гіро А. Греймас, Н. Жинкін, О. Мельничук, Т. Ніколаєва, А. Новиков та ін.); різнорівнева лінгвістична семантика, тобто фонетико-фонологічна, лексична, граматична, стилістична (Л. Близнюк, Т. Бровченко, Л. Васильєв, М. Даскал, А. Калита, Т. Корольова, А. Маргаліт, Л. Тараненко, М. Фабіан, та ін.).

Лінгвісти (І. Гальперін, Н. Жинкін, А. Новиков) асоціюють текст із цілісною комунікативною одиницею, що відрізняється від висловлювання більш складною семантичною та формально-граматичною організацією [5, 8, 9]. Погоджуючись із поглядами вищенаведених науковців стосовно денотативного каркасу тексту як первинного чинника формування тексту, його логічної та граматичної зв'язності, завдяки якій окремі

комунікативні одиниці об'єднуються в комунікативно-змістову цілісність, відзначимо, що сигніфікативний аспект семантики тексту спричиняє певні труднощі під час його репрезентації у функціональному стилі. Автори дотримуються інформаційних підходів щодо вивчення тексту, орієнтованих на змістовний аналіз цілого тексту, внутрішню побудову та ієрархію його одиниць, що відрізняє їх від лінгвістичних, направлених на вивчення семантики мовних одиниць тексту. Ці підходи дозволяють дослідити лінгвістичні особливості тексту, зумовлені його цілісною структурою, та декодувати позамовні предметні зв'язки в контексті загального змісту тексту-оригіналу.

За концепцією М. Халлідея, текст є основною одиницею семантики, яку не можна визначити як певне надречення, адже він (текст) презентує актуалізацію потенційного. П. Гіро вважає, що складові одиниці тексту в системних зв'язках набувають якісно нового стилістично-прагматичного ефекту. А. Греймас зазначає, що текст складається з висловлювань, однак він не є їх сумою [10]. За теоріями авторів, акцент у структуризації тексту полягає у дотриманні його композиційних маркерів та актуальному членуванні речень. Імплицитному змісту конкретних синтаксичних структур у межах тексту конкретної жанрово-стильової спрямованості, на наш погляд, не приділено достатньої уваги.

У контексті досліджуваної проблеми підтримуємо позицію лінгвістів (А. Баранов, О. Кубрякова, О. Мельничук, Г. Молчанова, М. Шахнарович, Т. Ван Дейк, В. Кінч) щодо значущості застосування низки методик когнітивного аналізу тексту, що передбачають оперування поняттями «макроструктура», «макропропозиція», «моделі ситуації, концепту, фрейму» та співвідношення інформаційної фрейма-структури із системами різнопланових знань (знань про світ, про попередні ситуації, про мову), уявлень, думок, спостережень, упереджень тощо, що можуть формуватися і накопичуватися з різних джерел та передаватися через різні канали [6].

Отже, структурну семантику розглядаємо як певний етап під час реалізації перекладацької діяльності, що сприяє у виборі адекватних перекладацьких засобів у межах конкретного тексту.

Фундаментом сучасної лінгвістичної семантики, окрім вивчення окремих мов у їх синхронному стані, є порівняльно-історична, зіставна (контрактивна) і типологічна семан-

тика (Р. Будагов, В. Гак, Б. Серебренников, С. Кацнельсон, М. Маковський, В. Ярцева та ін.). Лінгвістична семантика надає змогу ідентифікувати денотативний і конотативний зміст висловлювань на рівнях фонетики, лексикології, граматики, стилістики.

Вітчизняні та зарубіжні фонетисти дослідили фонетичні засоби актуалізації семантики англійського емоційного мовлення (А. Калита, Л. Тараненко та ін.); модальний спектр фонетичного оформлення українського, російського й англійського мовлення (Т. Бровченко, Т. Корольова та ін.); семантичне співвідношення тону й голосної фонемі тональної мови (О. Алексахін, К. Долотін, М. Спешнев та ін.); гендерну семантику фонетичного оформлення фемінного / маскулітного мовлення (Є. Земська, О. Кривнова, Р. Лакофф, О. Попова, В. Потапов, М. Путрова; Т. Шевченко, Н. Яшина та ін.). Зауважимо, що дискурсивний формат реалізації фонетико-фонологічної компоненти в умовах академічної співпраці України з європейськими країнами, США і КНР залишився поза колом сучасних наукових пошуків.

Наразі у центрі уваги науковців перебувають закономірності семантичних змін; універсальне і специфічне в семантичному змісті споріднених і неспоріднених мов світу, особливості структури їх лексико-семантичних полів і категорій; синтаксична і контекстна семантика (Л. Теньєр), складовими частинами якої є теорія валентності (комбінаторна семантика); теорії глибинних (семантичних) відмінків (Ч. Філлмор) і мовного акту [3]. Проте контрастивна лексична семантика на рівні китайської й української мов в контексті офіційно-академічного дискурсу не розглянута вітчизняними і зарубіжними науковцями.

Отже, маніфестаційні маркери офіційно-академічного дискурсу розглядаємо в площині тактико-стратегічних корелятивів комунікації на лінгвістичному й екстралінгвістичному рівнях за вітчизняними вченими (Т. Корольова, І. Дерік, Н. Жмаєва, О. Попова, С. Юхимець та ін.) з урахуванням лінгвістичних й екстралінгвістичних детермінантів офіційно-ділового дискурсу [1].

Розподіл речень на питальні та непитальні в межах досліджуваного дискурсу корелює із структурно-прагматичною та комунікативною функціями реалізації дії / інтенцій стосовно адресата.

Вищенаведений аналіз проблем започаткованого дослідження дає підстави для визначення ключових понять: «неінтерогативна

семантика», «комунікативна неінтерогативна семантика», «неінтерогативна конструкція».

Поняття «неінтерогативна семантика» корелюємо зі значенням «відсутність необхідності запиту потрібної інформації».

«Комунікативну неінтерогативну семантику» інтерпретуємо в дискурсивному аспекті: імпліцитно-сигніфікативне значення незапитального характеру, вираженого через питальні речення, з урахуванням дієво-специфічних авторських інтенцій, що реалізуються в різних інтерактивних модусах з метою налагодження механізмів функціонування особистості у академічній «соціумосфері» за встановленими зразками.

Під «неінтерогативною конструкцією» розуміємо частину складного речення, часто складнопідрядне речення з підрядним додатка: а) підрядне речення – загальне питання; б) підрядне з питальним словом; в) підрядне із зазначенням альтернативи.

Ураховуючи різновиди семантики, специфікуємо класифікацію питальних за структурою речень з неінтерогативною семантикою. Зазначений тип репрезентовано такими значеннями:

1. Загальні питання – 1) прохання; 2) пропозиція.

2. Спеціальні питальні речення – інтенція до специфікації / виконання подальших завдань.

3. Змішаний тип питального речення – ввічливе ставлення до адресата.

4. Альтернативні питання – 1) наявність альтернативи вибору; 2) протиставлення об'єктів вибору один одному.

Дані про засоби відтворення комунікативної семантики питальних за структурою речень з інтерогативною семантикою в кон-

тексті перекладу україномовної академічно-офіційної кореспонденції китайською й англійською мовами відображено в табл. 1.

За інтегральними показниками до найчастіше вживаних граматичних прийомів перекладу інтерогативних речень із неінтерогативною семантикою у межах текстів офіційної академічної кореспонденції з питань реалізації міжнародної співпраці закладів освіти належать *перестановка компонентів* (загальні питання – 34,0%; спеціальні питання – 26,1%; змішаний тип – 30,8%; альтернативні питання – 33,8%) і *функціональна заміна* (загальні питання – 19,4%; спеціальні питання – 22,5%; змішаний тип – 21,6%; альтернативні питання – 20,2%).

Третє місце посіло *згортання* через перетворення україномовних граматичних конструкцій у дієслівні форми і звороти (Complex Object, Complex Subject, Gerund, Participle, Nominative Absolute Construction with Participle I and Participle II) англійською мовою (загальні питання – 12,5%; спеціальні питання – 19,8%; змішаний тип – 15,1%; альтернативні питання – 12,7%), що спричинило зміну морфологічного і / або синтаксичного статусу вихідної граматичної одиниці. Відзначимо, що стягнення типове для українсько-англійської мовної пари. У китайській мові зберігається складнопідрядне речення.

Додавання і розгортання синтаксичних конструкцій набули менших показників: загальні питання – 11,8%; спеціальні питання – 11,0%; змішаний тип – 9,8%; альтернативні питання – 11,2% (додавання), загальні питання – 9,0%; спеціальні питання – 8,4%; змішаний тип – 8,0%; альтернативні питання – 7,8% (розгортання). Проте зазначені трансформації посіли перші позиції за частотою використання

Таблиця 1

Засоби відтворення комунікативної семантики питальних за структурою речень із неінтерогативною семантикою в контексті перекладу українськомовної академічно-офіційної кореспонденції китайською й англійською мовами, узагальнені дані у %

Засоби перетворення / Тип речення	Функціональна заміна	Перестановка компонентів	Розгортання	Згортання	Антонімічний переклад	Додавання	Опущення
Загальні питання	19,4	34,0	9,0	2,5	5,6	11,8	8,1
Спеціальні питання	22,5	26,1	8,4	9,8	5,0	1,0	7,2
Змішаний тип	21,6	30,8	8,0	5,1	5,5	9,8	9,2
Альтернативні питання	20,2	33,8	7,8	2,7	5,4	1,2	8,9

Таблиця 2

Приклади відтворення комунікативної семантики питальних за структурою речень з неінтерогативною семантикою в контексті перекладу українськомовної академічно-офіційної кореспонденції китайською й англійською мовами

<i>Синтаксичні перетворення</i>	<i>Українська мова – оригінал</i>	<i>Китайська мова – переклад</i>	<i>Англійська мова – переклад</i>
Функціональна заміна	<p>Чи Ви не повідомите нам про термін пролонгації угоди між Королівським технологічним інститутом (м. Стокгольм, Швеція) та ПНПУ імені К. Д. Ушинського (м. Одеса, Україна)? (<i>прохання</i>)</p> <p>Чи Ви не погодитесь стати нашим партнером у консорціумі Темпуса? (<i>пропозиція</i>)</p>	<p>Порівняйте китайську версію з англійською:</p> <p>可否请您告知瑞典斯德哥尔摩皇家理工学院与乌克兰敖德萨南方师范大学之间协议的有效期。</p>	<p>Will one notify us about the term of prolongation of the Agreement between Royal Institute of Technology (Stockholm, Sweden) and SUNPU named after K. D. Ushynsky (Odessa, Ukraine)?</p> <p>or</p> <p>May I ask you to notify us about the term of prolongation of the Agreement between Royal Institute of Technology (Stockholm, Sweden) and SUNPU named after K. D. Ushynsky (Odessa, Ukraine)?</p> <p>Would you like to become our partner university in the Consortium in Tempus?</p> <p>or</p> <p>We propose that you should become our partner university in the Consortium in Tempus?</p>
Перестановка компонентів	<p>Як ми плануємо у кінці академічного року отримати ліцензію на спеціальність? (<i>інтенція до специфікації / виконання запланованих завдань</i>)</p>	<p>我们计划如何在学年结束前拿到新专业的授权？（意向特异性 / 计划任务完成）</p>	<p>How are we planning to license the speciality at the end of the academic year?</p>
Розгортання синтаксичної конструкції	<p>Де можна потребувати пояснення подальших дій стосовно відновлення статусу учасника грантової програми? (<i>інтенція до специфікації запланованих завдань</i>)</p>	<p>请问在什么地方可以获取有关恢复奖学金生身份的相关信息？（意向特异性 / 计划任务完成）</p>	<p>Where can one demand that they should explain the further steps to restore the status of the Grant Program participant?</p>
Згортання / компресія	<p>Чи було анонсовано, коли розпочинається подання заяв на стипендіальну програму? (<i>ввічливе ставлення до адресата</i>)</p>	<p>Порівняйте китайську версію з англійською:</p> <p>请问，奖学金项目开始接受申请前，是否会提前下发通知？（有礼貌的询问）</p> <p>(<i>розгортання синтаксичної конструкції</i>)</p>	<p>Has the starting point for applying for the scholarship program been announced yet?</p>
Антонімічний переклад	<p>Чи не відмовите Ви нам у наданні дозволу на тимчасове перебування в Україні? (<i>прохання</i>)</p>	<p>您否是可以给我们提供在乌克兰境内短期逗留的许可。（请求）</p>	<p>Will you give us the allowance for temporary stay in Ukraine?</p>
Опущення	<p>Чи ви впевнені, що підписання угоди про практичну підготовку студентів може полегшити процес отримання візи? (<i>ввічливе толерантне ставлення до адресата</i>)</p>	<p>Порівняйте китайську версію з англійською:</p> <p>您确认，学生实习项目协议的签署将有助于获取签证？（有礼貌的询问）</p> <p>(<i>функціональна заміна</i>)</p>	<p>Are you sure that the agreement on practical training will facilitate the process of visa obtaining?</p>
Додавання	<p>Що ми знаємо про умови протоколу намірів? (<i>інтенція до виконання запланованих завдань</i>)</p>	<p>Порівняйте китайську версію з англійською:</p> <p>对合作意向我们有哪些信息？（意向特异性/计划任务完成）</p>	<p>What do we know about the terms and conditions of the protocol of intentions?</p>

в межах мовної пари «українська» → «китайська» в контексті дослідження.

Приклади використання *опущення* й *антонімічного перекладу* склали найменшу кількісну базу: загальні питання – 8,1%; спеціальні питання – 7,2%; змішаний тип – 9,2%; альтернативні питання – 8,9% (опущення) і загальні питання – 5,6%; спеціальні питання – 5,0%; змішаний тип – 5,5%; альтернативні питання – 5,4% (антонімічний переклад).

Отже, розбіжності у кількісних показниках із використання перекладацьких прийомів і трансформацій у відтворенні неінтерогативної семантики питальних речень незначні, проте спектр перетворень відрізняється – прохання і пропозиції у формі загальних питань трансформувалися в стверджувальні речення, спеціальні й альтернативні питання супроводжувалися наданням відповідей. Припускаємо, що перекладачі намагалися відтворити імпліцитне навантаження інтерогативних за структурою речень.

Під час аналізу інтерогативних конструкцій / речень не було виявлено жодної негативно-маркованої семантики чи риторичного питання із семантикою негативного суб'єктивного ставлення адресатів один до одного. Одержані результати можна пояснити загальним стратегічним спрямуванням академічного офіційного дискурсу, яке підпорядковується правилам безконфліктної дипломатично спрямованої інтеракції та бажанням її продовження.

Продемонструємо приклади відтворення комунікативної семантики питальних за структурою речень з неінтерогативною семантикою в контексті перекладу українськомовної академічно-офіційної кореспонденції китайською й англійською мовами (див. табл. 2).

Результати дослідження свідчать про основні тенденції використання перекладацького інструментарію під час опрацювання корпусу питальних структур із неінтерогативною семантикою.

Загальні показники:

1) Об'єм матеріалу з неінтерогативною семантикою є меншим за кількістю, ніж інтерогативно-навантажені конструкції / речення в українській, англійській та китайській мовах.

2) Не було зафіксовано використання перекладацького прийому «нульовий переклад».

3) Не було виявлено жодної негативно-маркованої семантики (у межах синтаксем), що специфікує негативне суб'єктивне ставленням

адресатів один до одного чи об'єктивну реальність.

4) Риторичні питання не є притаманними досліджуваному матеріалу.

Відмінними вважаємо такі аспекти в контексті перекладу офіційної академічної кореспонденції з питань реалізації міжнародної діяльності з української мови китайською / англійською:

1) Різне семантичне навантаження інтерогативних конструкцій.

2) Можливість зміни комунікативного типу речення (питальне → стверджувальне) під час відтворення неінтерогативної семантики означених україномовних конструкцій англійською мовою.

3) Перекладацькі трансформації за типом «додавання» і «розгортання» посіли перші позиції за частотою використання в межах мовної пари «українська» → «китайська».

Висновки з проведеного дослідження. Вищенаведені дані дозволяють дослідити порушену пролему з урахуванням аналізу граматичних засобів відтворення неінтерогативної комунікативної семантики питальних за структурою речень у контексті перекладу українськомовної академічно-офіційної кореспонденції англійською / китайською мовою. У подальшій роботі доцільним здається вивчення граматичних засобів відтворення комунікативної семантики непитальних за структурою речень із інтерогативною семантикою у контексті перекладу українськомовної академічно-офіційної кореспонденції англійською та китайською мовами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корольова Т.М., Дерік І.М., Жмаєва Н.С., Попова О.В., Юхимець С.Ю. Актуальні проблеми дискурсології: навч. посіб. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2015. 400 с.
2. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1963. Т. 2. 391 с.
3. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. М.: Высшая школа, 1990. 176 с.
4. Волощук Р.М. Актуалізаційна сфера речень питальної модальності. Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці: ЧНУ, 2012. Вип. 598. С. 12–16.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 138 с.
6. Дейк Т.А., ван. Язык, понимание, коммуникация. М.: Прогресс, 1989. 312 с.
7. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / гол. ред. В. Кубійович. Париж–Нью-Йорк: Молоде життя; Львів–Київ: Глобус, 1955–2003.

8. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. М.: Наука, 1982. 157 с.
9. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. М.: Наука, 1983. 215 с.
10. Фабіан М.П. Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2014. Вип. 12. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк». С. 7–13.
11. Шевчук С.В., Кабиш О.О., Клименко І.В. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник. Київ: Алерта, 2011. 544 с.